

Szent Kozma és Damján

Nagy örömmel hívom fel a figyelmet Langer Róbert professzor, a Transzplantációs és Sebészeti Klinika igazgatójának P. Vértesaljai László jezsuita szerzetessel, a pesti Jézus Szíve-templom igazgatójával közösen írt pompás kötetére.

A címlapon a két római kori, a III. században élt orvos szent XV. századi művészi ábrázolása

jelenik meg, amelyet a Magyar Királyság északi határáról, Bártfa szabad királyi város plébániatemplomából, a Pietà-oltár táblaképéről választottak a szerzők. A nagy tekintélyű, tudós orvosok a középkori professzorok ünnepi öltözetében fordulnak felénk, és mutatnak a kezükben tartott patikategelyre, illetve a laboratóriumi üvegedényre. Tekintetükből a szakértelem mellett a lélek ereje és bölcsessége sugárzik. Isten és felebarátaik szeretete irányítja az életüket, a Biblia fő parancsa szerint. Ezért nyerték el a mennyei dicsőséget, amit a fejüket övező arany dicsfény jelez. A belső címlapon Paul Troger, a hazánkban is sok jeles művet alkotott festőművész 1740 körül készült rézmetszete az orvos testvérpár testet és lelket gyógyító szolgálatát mutatja be.

A kötet előszavában Langer professzor beavatja az olvasót a könyv keletkezésének történetébe. Medikus korában figyelt fel Perner Ferenc professzor előadásán arra, hogy a Szent Koronán ott ragyognak az arabiai orvos testvérek, Szent Kozma és Damján fénylő zománcképei. Majd évekkel később, amikor Perner professzor e szentek nevével jelzett díjban részesült, ő mondta a laudációt az orvos szentek hazai ábrázolásainak felidézésével.

A kötet két fő részre oszlik. Az I. rész a történeti előzményeket, az orvos szentek életére vonatkozó legkorábbi forrásokat mutatja be, min-

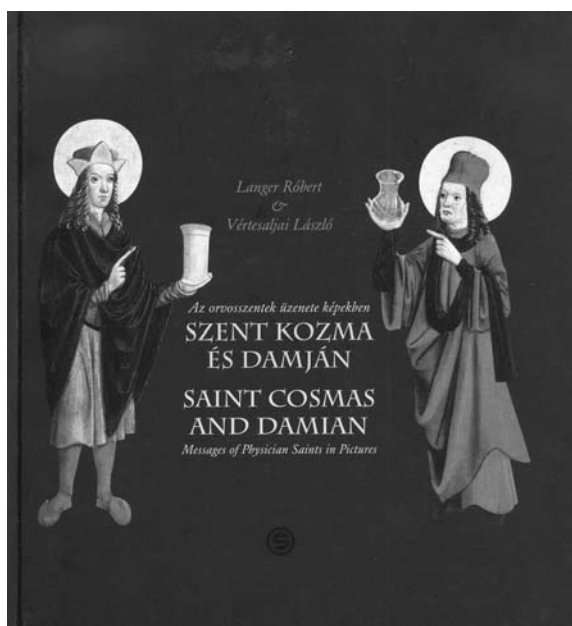
denekelőtt az V. századi küroszi Theodorósz püspök történész tudósítását, amely szerint Küroszban már az ő idejében templom állt az arab születésű, Szíriában tanult és a kis-ázsiai Kilikiában működő, nagy hírű orvos testvérek tiszteletére. A „Krisztosz-Orvos küldetésében” című fejezet Szent Kozma és Damján orvosokat

mint az egész embert, a testet és a lelket egyaránt gyógyító Megváltó követőit mutatja be. Komolyan vették Jézus figyelmeztetését: „menjetelek, gyógyítsátok a betegeket, ... ingyen kaptátok, ingyen adjátok!” Valamennyi forrás a „pénz nélküliek” jelzővel illeti őket. Megemlítik, hogy a gyógyszereket is ingyen adták a betegeknek. A két hitvalló keresztény orvost nagy bizalommal keresték fel a rászorulók. Langer Róbert ismerteti az orvos szentek mesterinek tekinthető, Kili-

kiában működő jeles ógörög orvosok, Teofraszosz, Pedaniosz Dioszkoridész és Galénosz munkásságát is.

Megtudjuk, hogy Kozma és Damján életrajza transzplantációs műtétről is beszámol: egy férfi levágott lábát az éppen meghalt mór testéről levágott lábbal helyettesítették. A radikális Krisztus-követő orvos testvérek – alig negyvenévesen – megtagadták a római császár istenítését, amiért Lysias kormányzó kegyetlen kínzásoknak vetette őket alá. A vértanúakták arról számolnak be, hogy miután sem a nyilazás, sem a kövezés során nem tagadták meg keresztény hitüket, lefejezték őket. A kilikiai Égea közelében temették el testüket titokban a keresztények.

A kötet első része a vértanú orvos szentek tiszteletének áttekintésével zárul, amely keleten és nyugaton egyaránt töretlen az évszázadok során, s amelyet az irodalmi és a képzőművészeti emlékek egybehangzóan igazolnak. Kie-

melt helyet kapott az orvos szentek római bazilikája, a Forum Romanum „Szent Út”-ja mentén. Ezt az ősi római császárkori épületekben a VI. században, 526–530 között alakították ki. Nagy Szent Gergely pápa 592-ben szerezte meg a kilikiai Küroszból Szent Kozma és Damján holttestét, amelyet ünnepi menetben hoztak Rómába, és helyezték az oltár alá.

A II. részben páter Vértesaljai László – aki hosszú éveket töltött Rómában, és ott teológiai tanulmányai mellett művészettörténeti diplomát is szerzett, majd a Vatikáni Rádió magyar adását vezette – az orvos szentek képzőművészeti ábrázolásainak ikonográfiájával foglalkozik, kiemelve a Szent Kozma és Damján-bazilikát. Behatóan elemzi az orvos szentek mennyei dicsőségét ábrázoló VI. századi monumentális mozaikképet, a templom szentélyének félkupolájában. A kék háttér előtt, tüzes felhőkön megjelenő, aranszínű tógát viselő, ítélő Krisztus elé Szent Péter és Szent Pál, a főapostolok vezetik, és ajánlják az ugyancsak római tunikát és tógát viselő orvos szenteket, akik bal karjukon viselik az orvosi táskát, és jobbjukkal nyújtják Krisztusnak vértanú életük győzelmi koszorúját.

A kötetet a magyarországi tiszteletükre utaló fejezet zárja. Bálint Sándor munkája alapján idézi a legrégebbi fennmaradt magyar nyelvű legendáriumunkból, a XVI. századi Érdy-kódexből az orvos szentek életrajzát, és hazai tiszteletük főbb bizonyosságait. Ezek közé tartoznak az orvos szenteknek szentelt templomaink és a Kozma és Damján neveket tartalmazó helyneveink s családneveink.

Az orvos szentek hazai tiszteletének legkézzelvezőbb bizonyosságai a kötet 64 képe között szereplő képzőművészeti alkotások, amelyek kitűnő áttekintést adnak a Magyarország 1000 éves történetét végigkísérő Szent Kozma és Damján-ábrázolásokról: a Szent Korona XI. századi zománcképeitől és az 1031-ben készült koronázási palást hímzett mellképeitől kezdve, a kassai dómban őrzött *Czottman Benedek gyógyszerész* 1516-ban készült fogadalmi képén és *Dorfmeister István* festményein keresztül, *Vér-*

teskozma templomának 1951-ben készült főoltárképéig és Makoldi Sándor Gyula 1998-ban mintázott domborművéig (Budapest, V. ker. Hercegprímás u. 14–16. szakorvosi rendelőintézet kapuzatán). A képek önmagukért beszélnek, ezért a szerzők nem írtak róluk bővebben. Az olvasóra bízzák, hogy ők szólaltassák meg a különböző korokban és műfajokban megelevenedő Szent Kozma- és Damján-ábrázolásokat.

A kötet a hazai ábrázolások után kitekintést ad Európa további országainak Kozma- és Damján-tiszteletére is. Az orvos testvérpár itáliai emlékei közül megemlíti az 1030 körül alapított kis assisi San Damiano-templomát, amelynek falai közül a ferences mozgalom elindult. Bemutatja az itáliai reneszánsz szellemiség nagy mecénását Cosimo Medicit is, aki a firenzei San Marco domonkos rendi templom főoltárképén a jeles festővel, Fra Angelicóval megjeleníttette Szent Kozma és Damján alakját és életük történetét nyolc képben. Ez utóbbiak ma Washington, München és Firenze múzeumaiban láthatók.

A kötet zárófejezete az orvos testvérpárt mint Európa tudományegyetemeinek orvosi és gyógyszerészkarainak védőszentjeit állítja elé. A Semmelweis Egyetem jogarán ma is e két szent ábrázolása állít követendő példaképet orvosaink elé. Orvosi karunk a védőszentjeinek ünnepét, szeptember 27-ét évszázadokon keresztül a pesti Egyetemi-templomban bemutatt szentmisével ülte meg.

A műalkotásokat őrző helységek nevei is, és a szent orvosok keresztnévéből lett családnevek is jól jelzik, hogy hazánk 1000 éves fennállása alatt milyen fontos helyet foglalt el Szent Kozma és Damján tisztelete az ország egész területén...

A kötetet 2011-ben 120 oldalon, 64 művészi kiállítású képpel a Semmelweis Kiadó adta ki, ami igazgatóját, Tancos Lászlót dicséri.

DR. PROKOPP MÁRIA
művészettörténész, Budapest

Nem arra van szükség, hogy folyton újat mondjunk, hanem arra, hogy a régit elégszer mondjuk.

(Kocsis Előd szobrászművész)